

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN
NHÓM NGHIÊN CỨU BIỂN VÀ THƯƠNG MẠI CHÂU Á

GS.TS. NGUYỄN VĂN KIM
PGS.TS. PHẠM VĂN THỦY - TS. NGUYỄN NHẬT LINH
(Đồng chủ biên)

HỆ TRỊ THỨC VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM

DI SẢN
VÀ PHÁT HUY
GIÁ TRỊ

VNUP

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN
NHÓM NGHIÊN CỨU BIỂN VÀ THƯƠNG MẠI CHÂU Á

GS.TS. NGUYỄN VĂN KIM - PGS.TS. PHẠM VĂN THỦY - TS. NGUYỄN NHẬT LINH
(Đồng chủ biên)

HỆ TRI THỨC VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM DI SẢN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

MỤC LỤC

❖	LỜI GIỚI THIỆU	9
❖	DẪN LUẬN - HỆ TRI THỨC VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM: DI SẢN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ Nguyễn Văn Kim	15

Phần I

TỔNG QUAN VỀ HỆ TRI THỨC VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM

❖	HỆ TRI THỨC VĂN HÓA BIỂN CỦA CƯ DÂN VÙNG ĐÔNG BẮC VIỆT NAM Từ Thị Loan	44
❖	ĐI BIỂN THEO CÁC VÌ SAO: TRI THỨC BẢN ĐỊA CỦA NGƯ DÂN VIỆT Nguyễn Duy Thiệu	62
❖	BẢN SẮC BIỂN CẢ: TRI THỨC DÂN GIAN TRONG VĂN HÓA ẨM THỰC BIỂN VIỆT NAM Phạm Lan Oanh	77
❖	BIỂN VỚI NGƯỜI TIỀN SỬ VÀ TÍN NGƯỠNG THỜ ĐÔNG HẢI ĐẠI VƯƠNG Lại Văn Tới.....	96
❖	TÍN NGƯỠNG THỜ CÁ ÔNG Ở VÙNG BIỂN VIỆT NAM DƯỚI GÓC NHÌN SINH THÁI HỌC - NHÂN VĂN Đinh Đức Tiến, Nguyễn Ngọc Hợp, Võ Quang Pháp	117
❖	SỰ CHUYỂN GIAO TRI THỨC NÔNG NGHIỆP QUA THƯƠNG MẠI BIỂN NHÌN TỪ QUÁ TRÌNH DU NHẬP CÁC GIỐNG CÂY TRỒNG TỪ TÂN LỤC ĐỊA ĐẾN KHU VỰC ĐÔNG Á VÀ VIỆT NAM Nguyễn Thị Minh Nguyệt.....	131
❖	NHÌN LẠI KINH NGHIỆM ỨNG ĐỐI CỦA CÁC QUỐC GIA ĐÔNG Á TRƯỚC THÁCH THỨC ĐẾN TỪ BIỂN GIAI ĐOẠN THẾ KỶ XIX Nguyễn Tiến Dũng.....	147
❖	NĂNG LỰC ĐẢM BẢO TỰ CHỦ CHIẾN LƯỢC BIỂN CỦA MỘT SỐ CƯỜNG QUỐC TÂM TRUNG TRÊN THẾ GIỚI VÀ HÀM Ý CHO VIỆT NAM Trần Ngọc Dũng	168
❖	QUÁ TRÌNH TRIỂN KHAI VĂN HÓA BIỂN VIỆT NAM (1986 - 2023) Nguyễn Thanh Minh	187

Phần 2

PHỨC HỆ TRI THỨC VĂN HOÁ BIỂN VIỆT NAM

- ❖ DẤU ẤN PHẬT GIÁO THỜI TRẦN Ở VÙNG VEN BIỂN VÀ BIỂN ĐẢO VIỆT NAM
Nguyễn Thị Phương Chi, Trịnh Thị Hường 200
- ❖ KHÔNG GIAN VĂN HÓA BIỂN VẠN ĐỒN VÀ HOẠT ĐỘNG KINH TẾ THẾ KỶ XV - XVIII
Đinh Tiến Hiếu 214
- ❖ TRI THỨC BẢN ĐỊA TRONG VIỆC TÌM KIẾM “AN NINH TINH THẦN”: NGHIÊN CỨU
NGHI THỨC THẢ THUYỀN LONG CHÂU TRONG LỄ HỘI DIÊM PHỐ, HẬU LỘC, THANH HÓA
Trần Thị An, Nguyễn Thị Kim Ngân 228
- ❖ PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HÓA CỦA CÁC LÀNG NGHỀ TRUYỀN THỐNG
TRONG DU LỊCH QUẢNG YÊN, QUẢNG NINH
Lê Thị Khánh Ly 249
- ❖ CÁC NHÀ NƯỚC QUÂN CHỦ VIỆT NAM VỚI NGUỒN LỢI MUỐI TRONG LỊCH SỬ:
TƯ LIỆU VÀ NHẬN THỨC
Đỗ Danh Huấn 261
- ❖ QUẢN LÝ VÀ KHAI THÁC NGUỒN LỢI MUỐI Ở VIỆT NAM THỜI QUÂN CHỦ
Đinh Thị Hải Đường 276
- ❖ PHÁT TRIỂN NGHỀ MUỐI GẮN VỚI DU LỊCH: TRƯỜNG HỢP LÀNG NGHỀ MUỐI BẠCH LONG
(XÃ GIAO BÌNH, TỈNH NINH BÌNH)
Nguyễn Ngọc Minh, Trần Thị Lan, Nguyễn Hải Bình 295
- ❖ NHẬN THỨC CỦA TRIỀU NGUYỄN (1802-1883) VỀ CƯỚP BIỂN VÀ VẤN ĐỀ AN NINH BIỂN
Phạm Đức Anh 307
- ❖ VƯƠNG QUỐC CHAMPA VÀ THƯƠNG MẠI BIỂN ĐÔNG TÂY
(TỪ THẾ KỶ VII ĐẾN THẾ KỶ X)
Đỗ Trường Giang 328
- ❖ TRI THỨC VĂN HÓA BIỂN CỦA NGƯỜI CHĂM Ở MIỀN TRUNG
LỊCH SỬ, GIÁ TRỊ VÀ DI SẢN KẾ THỪA HIỆN NAY
Đổng Thành Danh, Nguyễn Ngọc Sơn 344
- ❖ DẤU ẤN CỦA TRI THỨC, VĂN HÓA BIỂN TRONG TÍN NGƯỠNG THỜ NỮ THẦN
CỦA NGƯỜI CHĂM
Nguyễn Nhật Linh, Phan Thị Thu Thủy 361

❖	BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY DI SẢN VĂN HÓA CHĂM VEN BIỂN NAM TRUNG BỘ Bá Minh Truyền	377
❖	NGƯỜI VIỆT LÀ NHỮNG NGƯỜI HIẾU VỀ BIỂN VÀ THẠO VỀ BIỂN NGHIÊN CỨU TRƯỜNG HỢP CƯ DÂN LÝ SƠN, QUẢNG NGÃI TRONG LỊCH SỬ Dương Văn Huy, Phạm Thị Thơm	392
❖	NHẬN DIỆN GIÁ TRỊ TRI THỨC DÂN GIÀN BIỂN ĐẢO QUA CÁC BÀI VỀ CÁC LÁI Phạm Thị Thơm	403
❖	MỘT GÓC NHÌN VỀ BIỂN TRONG ĐỜI SỐNG CỦA CON NGƯỜI TRƯỜNG HỢP HỘI AN, QUẢNG NAM Nguyễn Chí Trung	420
❖	GỖ VÀ NGUỒN GỖ TRONG NGÀNH ĐÓNG THUYỀN CỦA VIỆT NAM THẾ KỶ XVII ĐẾN ĐẦU THẾ KỶ XIX (QUA TƯ LIỆU LƯU TRỮ) Trần Văn Mạnh	433
❖	TRI THỨC BIỂN TRONG VIỆC CHINH PHỤC VÀ KHAI THÁC VÙNG BIỂN NAM BỘ Nguyễn Thanh Lợi	446
❖	TRI THỨC BIỂN CỦA CƯ DÂN NAM BỘ TRONG THẾ KỶ XIX Bùi Thị Bích Ngọc	475

Phần 3

TRI THỨC BIỂN VIỆT NAM - THỜI ĐẠI VÀ NHÂN VẬT

❖	NGUỒN LỰC VÀ SỨC SỐNG MỚI TRÊN QUÊ HƯƠNG TRẠNG TRÌNH THẾ KỶ XVI Nguyễn Quang Ngọc	488
❖	TỤC THỜ NAM HẢI ĐẠI VƯƠNG PHẠM TỬ NGHỊ TRONG KHÔNG GIAN VĂN HOÁ BIỂN XỨ ĐÔNG Nguyễn Thị Hoài Phương	500
❖	TIỂU TRỪ HẢI TẶC VÙNG BIỂN ĐÔNG BẮC VIỆT NAM CUỐI THẾ KỶ XVIII VÀ NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX: TRI THỨC VÀ HÀNH ĐỘNG Nguyễn Mạnh Dũng, Trần Xuân Thanh	509
❖	NGHIÊN CỨU CỦA LÊ QUÝ ĐÔN VỀ BIỂN: TƯ DUY VÀ HỆ TRI THỨC Nguyễn Văn Kim	528
❖	TRI THỨC VỀ BIỂN QUA MỘT SỐ TRƯỚC TÁC CỦA PHAN HUY CHÚ Nguyễn Văn Chuyên	553

- ❖ VUA MINH MẠNG VỚI VIỆC QUẢN LÝ BIỂN ĐẢO QUỐC GIA, XÂY DỰNG LỰC LƯỢNG THUỶ QUÂN VÀ ĐẨY MẠNH KHAI THÁC NGUỒN TÀI NGUYÊN BIỂN
Nguyễn Hữu Tâm 564
- ❖ BIỂN TRONG CẤU TRÚC ĐỊA CHÍNH TRỊ ĐẠI NAM THỜI MINH MẠNG
Vũ Đức Liêm 579
- ❖ VAI TRÒ CỦA BÙI VIỆN (1839 - 1878) VỚI ĐỘI TUẤN DƯƠNG QUÂN TRÊN BIỂN KHẲNG ĐỊNH CHỦ QUYỀN BIỂN ĐÔNG CỦA VIỆT NAM DƯỚI THỜI VUA TỰ ĐỨC
Trương Thị Hải 597
- ❖ TỪ “CHÚA SÔNG BẮC KỲ” RA THẾ GIỚI: ĐẾ CHẾ KINH DOANH VẬN TẢI ĐƯỜNG THUỶ CỦA BẠCH THÁI BƯỚC Ở VIỆT NAM ĐẦU THẾ KỶ XX
Phạm Văn Thủy 607

TRI THỨC BẢN ĐỊA TRONG VIỆC TÌM KIẾM “AN NINH TINH THẦN” NGHIÊN CỨU NGHI THỨC THẢ THUYỀN LONG CHÂU TRONG LỄ HỘI DIÊM PHỐ, HẬU LỘC, THANH HÓA*

Trần Thị An**, Nguyễn Thị Kim Ngân***

1. TRI THỨC BẢN ĐỊA VÀ AN NINH TINH THẦN

1.1. Tri thức bản địa

Tri thức bản địa (indigenous knowledge) là một loại tri thức đặc biệt gắn với kinh nghiệm của các cộng đồng địa phương. Được cho là xuất hiện cùng với giai đoạn hậu thực dân, khi các nước thứ ba đối diện với sự phát triển đầy cam go và không dễ dàng áp dụng mô hình của các nước phát triển¹. Tri thức bản địa được nhận diện như một cách thức hữu hiệu để phát triển kinh tế địa phương. Được định danh với nhiều tên gọi khác nhau như: “Tri thức địa phương”, “Tri thức truyền thống”, “Tri thức dân gian”,... khái niệm “Tri thức bản địa” được cho là xuất hiện lần đầu vào năm 1979, nhưng chỉ thực sự được quan tâm bởi giới nghiên cứu và hoạch định chính sách vào thập niên cuối của thế kỉ XX và đặc biệt là vào đầu thế kỉ XXI.

Một trong những hướng nghiên cứu đầu tiên về tri thức bản địa là việc so sánh tri thức bản địa với tri thức khoa học. Arun Agrawal, giáo sư

* Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được tài trợ bởi Quỹ Phát triển khoa học và công nghệ Quốc gia (NAFOSTED) trong đề tài mã số 602.08-2025.01.

** Phó giáo sư, Tiến sĩ, Trường Khoa học liên ngành và Nghệ thuật, Đại học Quốc gia Hà Nội.

*** Phó giáo sư, Tiến sĩ, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế.

¹ Vũ Trường Giang (2012), “Tri thức bản địa”, Tạp chí *Khoa học xã hội Việt Nam*, số 6/2012, tr. 55-66.